

ความต้องการผลิตภัณฑ์สินเชื่อของผู้สูงอายุจังหวัดนราธิวาส*

Elderly Needs for Credit Products in Narathiwat Province, Thailand

กัญยปริน ทองสามสี^{1*} และอิสระ ทองสามสี²
Kanyaprin Tongsamsi^{1*} and Isara Tongsamsi²

บทคัดย่อ

ภาวะเศรษฐกิจของจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบและภัยธรรมชาติ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการเติบโตของภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดนราธิวาสพบว่า มีสัดส่วนคนยากจนสูงเป็นอันดับสามของภาคใต้ การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการผลิตภัณฑ์สินเชื่อและบริการที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อของผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาส ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุจำนวน 67,707 คน คำนวณกลุ่มตัวอย่างได้ 398 คน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลได้ร้อยละ 69.85 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่พัฒนาจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คุณภาพเครื่องมือผ่านการตรวจสอบความตรงโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาจากการนำเครื่องมือไปทดลองใช้เท่ากับ 0.894 ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการสินเชื่อเพื่อการค้า สินเชื่อเพื่อการเกษตร และสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย สูงสุดเป็นสามอันดับแรก มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51-2.77 หลักเกณฑ์ที่ผู้สูงอายุใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกใช้บริการสินเชื่อประกอบด้วย สถาบันการเงินมีความน่าเชื่อถือ อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำ พนักงานมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี แบบฟอร์มคำขอสินเชื่ออ่านเข้าใจง่าย และต้องการใช้บริการสถาบันการเงินที่ตั้งใกล้แหล่งชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการเงินในการจัดบริการผลิตภัณฑ์สินเชื่อที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาส

คำสำคัญ: ความต้องการ จังหวัดนราธิวาส ผลิตภัณฑ์สินเชื่อ ผู้สูงอายุ

Abstract

The prevailing economic situation in the three southern border provinces of Thailand has of recent, been threaten by terrorism and natural disasters which have impeded the growth of agriculture, industry and tourism in the concerned areas. Mindful of the information has declared Narathiwat province as having the third highest proportion of poor people in southern region, Thailand. This study seeks to explore the credit-product needs and the credit-service needs of the elderly in Narathiwat. Employing questionnaire as the main research instrument, the population in this study was 67,707 elderly persons, out of which 398 were selected as the sample size with a percentage rate of 69.85 respondents. Research experts verified the content to ensure high content validity, and the questionnaire reliability score was 0.894. The results revealed that the elderly have demands for commercial credit, agricultural credit and credit for housing. The average level was between 2.51-2.77. The results further showed the factors influencing the elderly to choose their credit services which are the reliability of the financial institutions, low-interest rates, excellent interpersonal skills of the bankers, the easy-to-understand of the application form, and the locations within the community vicinity of the institutions. The results are beneficial to government agencies and financial institutions in the provision of appropriate credit products to the elderly in Narathiwat province.

Keywords: Credit Product, Elderly, Narathiwat Province, Needs

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาผลิตภัณฑ์สินเชื่อสำหรับผู้สูงอายุในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย

¹ อ.ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 94000

² อ.ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สงขลา 90000

¹ Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Pattani, 94000

² Lecture., Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University, Songkhla, 90000

* Corresponding author: E-mail address: kanyaprin.s@psu.ac.th

บทนำ

ประเทศไทยเข้าสู่ “สังคมสูงอายุ” (Aged Society) ตั้งแต่ พ.ศ.2548 จากการที่ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และใน พ.ศ.2564 ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์” (Complete Aged Society) เมื่อประชากรสูงอายุสูงถึงร้อยละ 20 และจะเป็น “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” (Super Aged Society) เมื่อประชากรสูงอายุเพิ่มสูงถึงร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมดประมาณ พ.ศ.2578 [1] ซึ่งในปี พ.ศ.2556 ดัชนีการสูงวัยของคนไทยสูงเป็นอันดับสองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รองจากประเทศสิงคโปร์ ขณะที่ประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคนี้ยังอยู่ในช่วงสังคมเยาว์วัย (Young Society) [2] ทั้งนี้ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล [3] ได้รายงานข้อมูลว่าในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2558 ประเทศไทยมีประชากรที่มีรายชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎร 65,107,060 คน เป็นผู้สูงอายุ 10,356,321 คน คิดเป็นร้อยละ 16 ของประชากรทั้งประเทศ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเนื่องจากอัตราเกิดของคนไทยลดลงอย่างมาก และชีวิตของคนไทยที่ยืนยาวขึ้น

ข้อมูลจากการสำรวจความมั่นคงด้านรายได้ของผู้สูงอายุในปี พ.ศ.2554 ได้แสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุประมาณหนึ่งในสามมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ในอดีตนั้นแหล่งรายได้สำคัญที่สุดของผู้สูงอายุไทย คือ เงินช่วยเหลือจากบุตร แต่ผลการสำรวจพบว่าแหล่งรายได้จากบุตรได้ลดลงจากร้อยละ 52 ในพ.ศ.2550 เหลือเพียงร้อยละ 40 ในพ.ศ.2554 ในขณะที่จำนวนประชากรสูงอายุกำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว [1] นอกจากนี้ ผลการศึกษาของศุภเจตน์ จันทรสาสน์ [4] พบว่า ประชากรวัยแรงงานของไทยยังมีการส่งสมมติทรัพย์สินในระดับต่ำ ส่งผลให้การโอนสินทรัพย์จากประชากรรุ่นหนึ่งไปยังประชากรอีกรุ่นหนึ่งอยู่ในระดับต่ำกว่าที่สามารถป้องกันกำลังเงินทุนรองรับประชากรวัยสูงอายุ อีกทั้งการโอนสินทรัพย์จากประชากรรุ่นหนึ่งไปยังประชากรอีกรุ่นหนึ่งในประเทศไทยเกิดขึ้นภายในครอบครัวเป็นสำคัญ อันเป็นผลมาจากการที่มาตรฐานความเป็นอยู่ของคนไทยยังคงอยู่ในระดับต่ำ และยังคงขาดระบบบำนาญแห่งชาติที่มีลักษณะเชิงบังคับ จากปัญหาดังกล่าวเมื่อผนวกกับสภาพทางสังคมไทยในปัจจุบันที่มีการพัฒนาสังคมเมืองไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ก่อให้เกิดความเป็นเมือง มีความทันสมัย และการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพิ่มขึ้น ส่งผลต่อการลดบทบาทและคุณค่าของผู้สูงอายุลง เนื่องจากผู้สูงอายุไม่มีอำนาจในการควบคุมดูแลบุตรหลาน รวมถึงอำนาจความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจและการเงิน ตลอดจนอำนาจในการตัดสินใจ อีกทั้งยังขาดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ ทำให้ทักษะความชำนาญต่าง ๆ ด้อยคุณค่าลง เมื่อการศึกษาและเทคโนโลยีสมัยใหม่ก้าวหน้าขึ้นมาก จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ผู้สูงอายุจะถูกลดบทบาทลงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม [5] อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันมีแนวคิดพลวัตพลังที่มุ่งพัฒนาผู้สูงอายุให้มีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองได้ โดยหนึ่งในปัจจัยสำคัญของแนวคิดนี้คือ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

การวิจัยครั้งนี้จึงเน้นศึกษาความต้องการรับบริการผลิตภัณฑ์สินเชื่อของผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาส เนื่องด้วยการให้บริการสินเชื่อเป็นบทบาทสำคัญของสถาบันการเงินและหน่วยงานภาครัฐที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุ นอกเหนือจากการส่งเสริมการออมและให้คำปรึกษาด้านการเงิน โดยมุ่งศึกษาในจังหวัดนราธิวาสเนื่องจากเป็นที่ตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนและเป็นพื้นที่พิเศษที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังเช่น การศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [6] ได้ระบุปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การสร้างสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ สภาพปัญหาด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากปัญหาโครงสร้างเดิม และผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในรายได้และฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างมาก หากพิจารณาเส้นความยากจน (รายจ่ายระดับต่ำที่สุดที่ประชากรสามารถซื้ออาหารให้มีสารอาหารเพียงพอเพื่อประทังชีพได้) ของประชากรในจังหวัดนราธิวาสในพ.ศ.2558 พบว่า อยู่ในระดับต่ำกว่าระดับประเทศ ระดับภาค และต่ำเป็นอันดับสองรองจากจังหวัดปัตตานี อีกทั้งมีสัดส่วนคนยากจน (จำนวนประชากรที่มีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนต่ำกว่าเส้นความยากจน) สูงเป็นอันดับที่สามของภาคใต้ [7] นอกจากนี้ ประชากรในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสกว่าร้อยละ 80 เป็นคนเชื้อสายมลายู และนับถือศาสนาอิสลาม ใช้ภาษามลายูถิ่นเป็นภาษาพูดในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นภาษาเดียวกับชาวมลายูตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย ทำให้พื้นที่นี้มีขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับศาสนาอิสลาม อันแตกต่างจากวัฒนธรรมหลักของคนไทยในพื้นที่และโดยทั่วไป [8] การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการผลิตภัณฑ์สินเชื่อและบริการที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อของผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาส ผลจากการวิจัยสามารถนำเสนอเป็นนโยบายต่อหน่วยงานภาครัฐและสถาบันการเงินในการจัดบริการผลิตภัณฑ์สินเชื่อที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาส ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประชากรกลุ่มดังกล่าว

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

แนวคิดพลวัต

ในค.ศ.2002 องค์การอนามัยโลกได้เสนอแนวคิด Active Ageing ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพ ความสามารถ คุณค่า คุณประโยชน์ และศักยภาพของผู้สูงอายุในการดำรงชีวิต โดยองค์การอนามัยโลกได้ให้ความหมายของ “Active Ageing” หรือ “พลวัต” ว่าเป็นกระบวนการ (Process) ที่เหมาะสม (Optimization) ซึ่งนำไปสู่สุขภาพที่ดี (Health) การมีส่วนร่วมในสังคม (Participation) และการมีหลักประกันที่มั่นคง (Security) ในอันที่จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเมื่อสูงอายุ (Older Age) [9] ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุคาดการณ์ว่าภาวะพลวัตเป็นหนทางเดียวที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุทั่วโลก และแนวคิดนี้ได้รับการนำเสนอแก่ประเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาประชากรผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพที่ดี มีความตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในการดำเนินชีวิต มีความสามารถในทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนมีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองเท่าที่ผู้สูงอายุจะทำได้ รวมถึงใช้ความสามารถนั้นในการช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว บุคคลอื่น และสังคม

ภาวะพลวัตประกอบด้วย 3 ปัจจัยหลัก คือ 1) สุขภาพที่ดี 2) การมีส่วนร่วม 3) ความมั่นคงหรือการมีหลักประกัน [5, 10-11] การวิจัยครั้งนี้เน้นศึกษาด้านความมั่นคงหรือการสร้างหลักประกันด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากความมั่นคงด้านเศรษฐกิจมีความสำคัญอย่างมากต่อคุณภาพชีวิตของประชากรในสังคมสูงอายุ เช่น งานวิจัยของ กุศล สุนทรธาดา และกมลชนก ขำสุวรรณ [10] ได้ศึกษาคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่มีพลวัตในประเทศไทย โดยเปรียบเทียบข้อมูลในพ.ศ.2545 และพ.ศ.2550 พบว่าดัชนีผู้สูงอายุที่มีพลวัตของไทยลดลงในช่วง 5 ปี เนื่องจากองค์ประกอบของดัชนีความมั่นคง โดยเฉพาะด้านรายได้และความเพียงพอของรายได้ลดลง และข้อมูลจากการสำรวจแรงงานนอกระบบของสำนักงานสถิติแห่งชาติในพ.ศ.2556 [1] พบว่าผู้สูงอายุที่ทำงานอยู่ในระบบคิดเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก คือ ไม่ถึงร้อยละ 10 ของผู้สูงอายุที่ทำงานอยู่ทั้งหมด อุปสรรคสำคัญที่กีดกันให้ผู้สูงอายุไม่สามารถอยู่ในกำลังแรงงานยังมีอยู่มาก โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเกษียณอายุที่กำหนดไว้สั้นเกินไป ทั้ง ๆ ที่สุขภาพของคนไทยดีขึ้นมาก และแนวความคิดเชิงลบที่คนในสังคมยังมีต่อผู้สูงอายุ นอกจากนี้ มีผลการศึกษาของ Karcharnubarn and Sukontaman [12] ในเรื่องกองทุนผู้สูงอายุ (จัดตั้งเพื่อเป็นทุนใช้จ่ายเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนผู้สูงอายุ) กับบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไทย ผลการวิจัยพบว่า กองทุนผู้สูงอายุมีบทบาทในการสร้างความมั่นคงด้านรายได้ ลดการพึ่งพิงและความยากจนในวัยสูงอายุ สนับสนุนกิจกรรมของผู้สูงอายุในรูปแบบโครงการต่าง ๆ ที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนคุณภาพชีวิต อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงกองทุน และไม่สนองตอบต่อความต้องการของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ อีกทั้งแหล่งเงินทุนของกองทุนยังมีความไม่แน่นอนสูง เพราะมีแหล่งทุนหลักจากเงินงบประมาณแผ่นดิน

ความต้องการของผู้สูงอายุ

หลักทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความต้องการคุณภาพชีวิตที่ดี นำมาซึ่งความสุขทั้งกายและใจ โดยความสุขทางกาย คือ การได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร ซึ่งเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานที่ทุกคนแสวงหา ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมหรือวัฒนธรรมใด เทียบเท่ากับความต้องการระดับที่ 1 และ 2 ตามทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของ Abraham Maslow ส่วนความสุขทางจิตใจ คือ การมีความรัก ความอบอุ่นและความมั่นคงทางจิตใจ และได้รับการยอมรับยกย่องจากบุคคลอื่น นับเป็นความต้องการขั้นสูง และมีความแตกต่างกันตามลักษณะสังคมวัฒนธรรม เทียบเท่ากับความต้องการระดับที่ 3, 4 และ 5 ของทฤษฎีดังกล่าว [13]

ความต้องการของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจที่มีลักษณะถดถอย [14] อีกทั้งผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะและมีความเป็นปัจเจก ดังนั้น การตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุจึงไม่อาจทำในลักษณะที่กำหนดตายตัว (Stereotype) มีนักวิชาการเสนอลักษณะความต้องการของผู้สูงอายุไว้หลากหลาย ทั้งความต้องการการสนับสนุนจากครอบครัว ความต้องการด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ [15] จากผลการวิจัยที่ผ่านมาพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการด้านสุขภาพมากกว่าด้านอื่น ๆ ส่วนความต้องการอันดับรองลงมา คือ ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งหมายรวมถึงความต้องการด้านรายได้และการทำงาน [16-17] เช่นเดียวกับผลการศึกษาของ Kumruangrit [18] เรื่องการเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุของประชากรไทย โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 50-59 ปี พบว่า มีการเตรียมการทางด้านสุขภาพมากที่สุด ร้อยละ 66.88 รองลงมา คือ ด้านการเงิน ร้อยละ 60.28 ด้านจิตใจ ร้อยละ 58.47 ด้านที่อยู่อาศัย ร้อยละ 57.96 และด้านผู้ดูแล ร้อยละ 42.18 สอดคล้องกับผลการศึกษาของเทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล สิริรัตน์ เชษฐสมาน และสุภาภรณ์ สงค์ประชา [19] พบว่า ผู้สูงอายุต้องการสวัสดิการด้านสุขภาพมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านบริการทางสังคมและด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับงานแตกต่างจากผลการศึกษาของเนตรนภา จารุชาติ [20] ที่พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการสวัสดิการสังคมเร่งด่วน คือ การแก้ไขปัญหาความยากจนและด้อยโอกาส เช่นเดียวกับ

ข้อค้นพบของสมสมัย พิลาดง ยูทพล ทเวชาติ และกตัญญู แก้วหานาม [21] ที่พบว่า ผู้สูงอายุต้องการสวัสดิการสังคมด้านการแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายและด้อยโอกาสสูงที่สุด ดังนั้น การศึกษครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุด้านเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์สินเชื่อและบริการที่เกี่ยวข้อง

ระเบียบการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ที่อาศัยในจังหวัดนราธิวาสที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งมีจำนวน 67,707 คน ในจำนวนนี้อาศัยในเขตเทศบาลจำนวน 15,349 คน นอกเขตเทศบาลจำนวน 52,358 คน [22] การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างคำนวณได้จากสูตรทาโร ยามาเน (Taro Yamane) โดยกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05 [23] ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 398 คน จากนั้นมีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) ได้แก่ 1) การสุ่มตัวอย่างแบบเชิงชั้นตามอัตราส่วน (Proportional Stratified Sampling) โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเขตอาศัย คือ ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล 2) การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย โดยเลือกผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความรู้เกี่ยวกับสินเชื่อหรือมีประสบการณ์การใช้บริการสินเชื่อจากสถาบันการเงิน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) พัฒนาจากแนวความคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ทดสอบคุณภาพเครื่องมือก่อนนำไปใช้โดย 1) การทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา ด้วยการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านในสาขาเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจพิจารณาตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของเนื้อหา ตลอดจนความชัดเจนในการใช้ภาษาในแต่ละข้อความว่าเหมาะสมและสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องวัดเพียงใด แล้วนำมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) ของคำถามในแต่ละข้อ โดยผู้วิจัยเลือกข้อความที่มีค่ามากกว่า 0.50 2) การทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ด้วยการนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาสที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ชุด แล้วนำแบบสอบถามไปวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นรวมของแบบสอบถามเท่ากับ 0.894

ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สื่อสารด้วยภาษามลายูถิ่น อีกทั้งผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่สะดวกที่จะอ่านคำถามเอง ผู้รวบรวมข้อมูลจึงต้องอ่านและแปลแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างฟัง การรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์กลับมา 278 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 69.85 จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วยค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย (One-way ANOVA)

ทั้งนี้ เกณฑ์ในการแปลผลค่าเฉลี่ยความต้องการผลิตภัณฑ์สินเชื่อและบริการจากสถาบันการเงินแบ่งออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้

- 4.51 – 5.00 หมายถึง มีระดับความต้องการมากที่สุด
- 3.51 – 4.50 หมายถึง มีระดับความต้องการมาก
- 2.51 – 3.50 หมายถึง มีระดับความต้องการปานกลาง
- 1.51 – 2.50 หมายถึง มีระดับความต้องการน้อย
- 0.51 – 1.50 หมายถึง มีระดับความต้องการน้อยที่สุด
- 0.00 – 0.50 หมายถึง ไม่มีความต้องการ

ผลการศึกษา

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

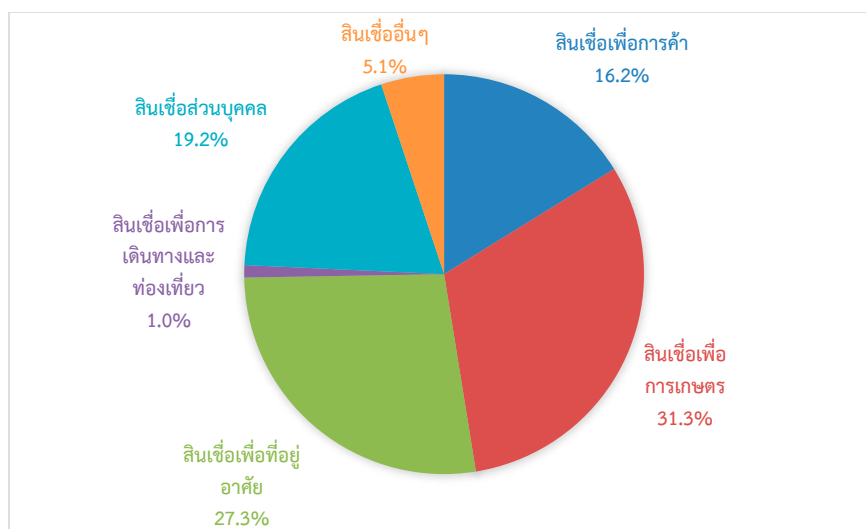
ผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาส มีทั้งหมด 278 คน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ร้อยละ 71.2 และในเขตเทศบาล ร้อยละ 28.8 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 63.7 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 60.8 รองลงมา เป็นหม้าย ร้อยละ 30.2 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีอายุ 60-69 ปี ร้อยละ 60.1 รองลงมา มีอายุ 70-79 ปี ร้อยละ 24.8 อายุ 80-89 ปี ร้อยละ 9.7 และอายุ 90 ปีขึ้นไป ร้อยละ 5.4 ทั้งนี้ ลักษณะที่พักอาศัยของผู้สูงอายุส่วนใหญ่พักอาศัยบ้านตนเอง ร้อยละ 87.4 รองลงมา คือ พักอาศัยบ้านเช่า ร้อยละ 10.1

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ร้อยละ 24.5 รองลงมา คือ เกษตรกร ร้อยละ 20.1 รับจ้างทั่วไปและอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 18.4 และอาชีพประมง ร้อยละ 3.2 โดยในจำนวนนี้มีผู้สูงอายุไม่ประกอบอาชีพ ร้อยละ 33.8 รายได้ต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 3,001-5,000 บาท ร้อยละ 19.4 รองลงมา คือ 9,000 บาทขึ้นไป ร้อยละ 19.1 และมีผู้สูงอายุ

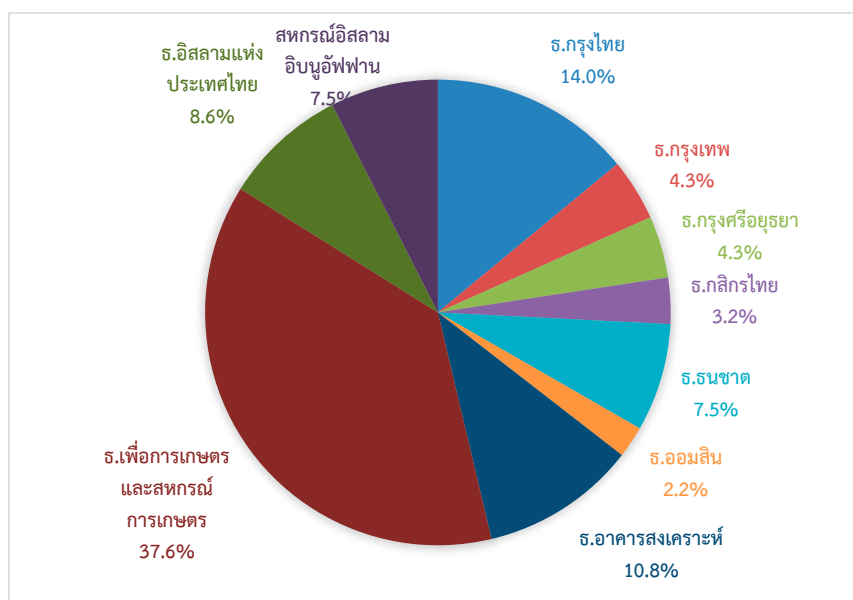
ร้อยละ 18.3 มีรายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท ส่วนระดับการศึกษาของผู้สูงอายุส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 42.8 รองลงมา คือ ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 24.5 สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า ร้อยละ 11.5 ปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 10.1 อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 6.5 มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ร้อยละ 4.7

ประสบการณ์การใช้บริการผลิตภัณฑ์สินเชื่อ

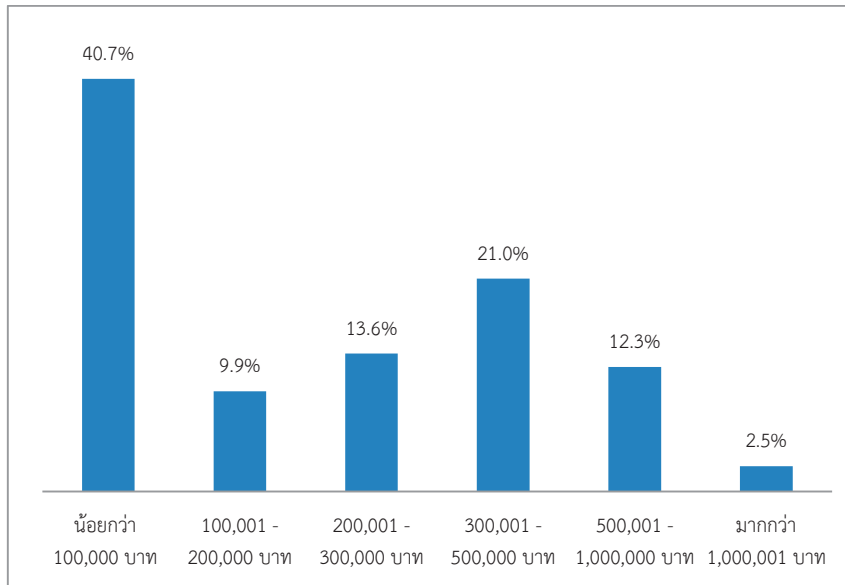
กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาสจำนวน 81 คน เคยใช้บริการผลิตภัณฑ์สินเชื่อจากสถาบันการเงิน โดยผลิตภัณฑ์สินเชื่อที่ผู้สูงอายุเคยใช้บริการสูงสุด คือ สินเชื่อเพื่อการเกษตร ร้อยละ 31.3 รองลงมา คือ สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย ร้อยละ 27.3 และสินเชื่อส่วนบุคคล ร้อยละ 19.2 รายละเอียดดังภาพที่ 1 ทั้งนี้ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รับบริการสินเชื่อจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ร้อยละ 37.6 รองลงมา คือ ธนาคารกรุงไทย ร้อยละ 14.0 และธนาคารอาคารสงเคราะห์ ร้อยละ 10.8 รายละเอียดดังภาพที่ 2 ด้านวงเงินสินเชื่อที่ผู้สูงอายุได้รับการอนุมัตินั้น ส่วนใหญ่ได้รับการอนุมัติวงเงินน้อยกว่า 100,000 บาท ร้อยละ 40.7 รองลงมาได้รับอนุมัติ 300,001 – 500,000 บาท ร้อยละ 21.0 รายละเอียดดังภาพที่ 3

ภาพที่ 1 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาสที่เคยรับบริการสินเชื่อจำแนกตามผลิตภัณฑ์สินเชื่อ

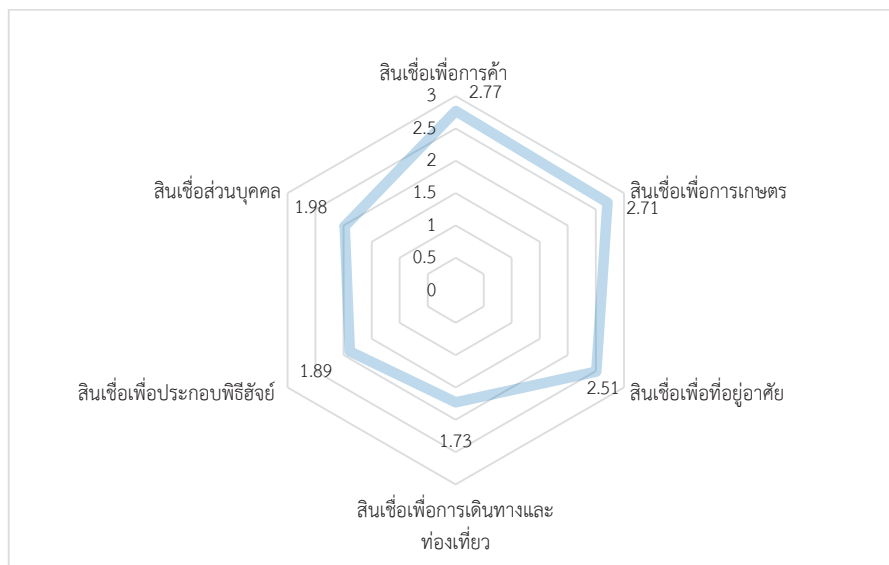
ภาพที่ 2 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาสที่เคยรับบริการสินเชื่อจำแนกตามสถาบันการเงิน

ภาพที่ 3 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาสที่เคยรับบริการสินเชื่อจำแนกตามวงเงินที่ได้รับการอนุมัติ

ความต้องการผลิตภัณฑ์สินเชื่อและบริการที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุมีความต้องการสินเชื่อเพื่อการค้า สินเชื่อเพื่อการเกษตร และสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51-2.77 ส่วนสินเชื่อเพื่อการเดินทางและท่องเที่ยว สินเชื่อเพื่อประกอบพิธีฮัจญ์ และสินเชื่อส่วนบุคคลอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.73-1.98 ดังแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ค่าเฉลี่ยความต้องการผลิตภัณฑ์สินเชื่อแต่ละประเภทของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาส

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เปรียบเทียบความต้องการผลิตภัณฑ์สินเชื่อของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ โดยจำแนกตามอาชีพ ดังผลที่แสดงในตารางที่ 1 ทั้งนี้ ก่อนการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยต้องมีการทดสอบความแตกต่างของความแปรปรวนของตัวแปรตาม (Test of Homogeneity of Variance) โดยใช้วิธี Levene Test ถ้าหากตัวแปรไม่มีความแปรปรวนไม่แตกต่างกันจะใช้สถิติ F ด้วยวิธีการ LSD (Least-Significant Different) เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ส่วนกรณีตัวแปรมีความแปรปรวนแตกต่างกัน จะทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยโดยใช้สถิติ Welch ด้วยวิธีการ Dunnett's T3 เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ซึ่งผลการทดสอบความแปรปรวนของตัวแปรตาม พบว่า มีเพียงความต้องการสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยที่มีความแปรปรวนแตกต่างกัน ผลการเปรียบเทียบความต้องการผลิตภัณฑ์สินเชื่อในแต่ละกลุ่มอาชีพ พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการสินเชื่อเพื่อการค้าแตกต่างกันในทุกกลุ่มอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้สูงอายุที่มีอาชีพค้าขายต้องการสินเชื่อเพื่อการค้าสูงที่สุด ขณะเดียวกันผู้สูงอายุต้องการสินเชื่อเพื่อการเกษตรในแต่ละกลุ่มอาชีพแตกต่าง

กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นผู้สูงอายุที่มีอาชีพค้าขายและรับจ้างทั่วไป/อื่น ๆ มีความต้องการไม่แตกต่างกัน โดยผู้สูงอายุที่มีอาชีพเกษตรกร/ประมงมีความต้องการสินเชื่อประเภทนี้สูงที่สุด ส่วนความต้องการสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยนั้น ผลการทดสอบพบว่า ผู้สูงอายุที่ไม่ประกอบอาชีพมีความต้องการสินเชื่อประเภทนี้ต่ำที่สุด และมีความแตกต่างจากผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร/ประมง และผู้ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป/อื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาความต้องการสินเชื่อเพื่อประกอบพิธีฮัจย์พบว่า ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร/ประมงมีความต้องการสินเชื่อประเภทนี้สูงที่สุดและแตกต่างจากผู้ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป/อื่น ๆ และผู้ไม่ประกอบอาชีพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้สูงอายุที่ไม่ประกอบอาชีพมีความต้องการสินเชื่อประเภทนี้ต่ำที่สุด นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในแต่ละกลุ่มอาชีพมีความต้องการสินเชื่อส่วนบุคคล และสินเชื่อเพื่อการเดินทางและท่องเที่ยวไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความต้องการผลิตภัณฑ์สินเชื่อของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาสจำแนกตามอาชีพ

ผลิตภัณฑ์สินเชื่อ	n	อาชีพ	$\bar{X}$	S.D.	F/Welch
สินเชื่อเพื่อการค้า	65	เกษตรกร/ประมง	2.66	1.00	32.56***
	68	ค้าขาย	3.59	1.00	
	51	รับจ้างทั่วไป/อื่น ๆ	3.04	.94	
	94	ไม่ประกอบอาชีพ	2.12	.91	
สินเชื่อเพื่อการเกษตร	65	เกษตรกร/ประมง	3.54	.97	26.30***
	68	ค้าขาย	2.72	1.12	
	51	รับจ้างทั่วไป/อื่น ๆ	2.82	1.01	
	94	ไม่ประกอบอาชีพ	2.05	1.05	
สินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย	65	เกษตรกร/ประมง	2.94	1.14	7.66***
	68	ค้าขาย	2.56	1.42	
	51	รับจ้างทั่วไป/อื่น ๆ	2.71	1.33	
	94	ไม่ประกอบอาชีพ	2.07	1.18	
สินเชื่อเพื่อการเดินทางและท่องเที่ยว	65	เกษตรกร/ประมง	2.05	1.26	2.45
	68	ค้าขาย	1.76	1.13	
	51	รับจ้างทั่วไป/อื่น ๆ	1.61	1.10	
	94	ไม่ประกอบอาชีพ	1.56	1.15	
สินเชื่อเพื่อประกอบพิธีฮัจย์	65	เกษตรกร/ประมง	2.58	1.83	4.48**
	68	ค้าขาย	2.06	1.76	
	51	รับจ้างทั่วไป/อื่น ๆ	1.84	1.76	
	94	ไม่ประกอบอาชีพ	1.56	1.69	
สินเชื่อส่วนบุคคล	65	เกษตรกร/ประมง	2.17	1.24	2.50
	68	ค้าขาย	1.96	1.29	
	51	รับจ้างทั่วไป/อื่น ๆ	1.92	1.43	
	94	ไม่ประกอบอาชีพ	1.62	1.24	

*** หมายถึง ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001, ** หมายถึง ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 2 ปัจจัยประกอบการตัดสินใจเลือกใช้บริการสินเชื่อของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาส

ปัจจัย	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์สินเชื่อ	2.83	1.31	ปานกลาง
ประเภทของสินเชื่อมีความหลากหลาย	2.76	1.06	ปานกลาง
วงเงินที่ได้รับอนุมัติตรงกับความต้องการ	2.98	1.21	ปานกลาง
สถาบันการเงินมีความน่าเชื่อถือ	3.04	1.18	ปานกลาง
จำนวนเงินงวดที่ผ่อนชำระแต่ละงวดมีความเหมาะสม	3.02	1.31	ปานกลาง
ระยะเวลาในการผ่อนชำระมีความเหมาะสม	3.01	1.46	ปานกลาง
การไม่บังคับทำประกันคุ้มครองเงินกู้	2.89	1.48	ปานกลาง
การประเมินราคาหลักประกันสูง	2.77	1.55	ปานกลาง
ความสะดวกรวดเร็วในการติดต่อกับสถาบันการเงิน	2.52	1.30	ปานกลาง
ด้านค่าธรรมเนียม	3.27	1.51	ปานกลาง
อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำ	3.32	1.50	ปานกลาง
อัตราค่าธรรมเนียมในการรับบริการต่ำ	3.22	1.51	ปานกลาง
ด้านการบริการของพนักงาน	3.38	1.46	ปานกลาง
พนักงานมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี	3.67	1.02	มาก
พนักงานสามารถแนะนำข้อมูลการบริการเข้าใจง่าย	3.59	1.06	มาก
พนักงานเข้าใจความต้องการของลูกค้า	3.31	1.05	ปานกลาง
พนักงานสามารถสื่อสารภาษาถิ่น (มลายู) ได้	3.31	1.43	ปานกลาง
พนักงานไม่เลือกปฏิบัติกับผู้มาใช้บริการ	3.27	1.29	ปานกลาง
พนักงานมีจรรยาบรรณในการให้บริการ	3.00	1.33	ปานกลาง
ด้านกระบวนการขอสินเชื่อ	2.99	1.43	ปานกลาง
แบบฟอร์มคำขอสินเชื่ออ่านเข้าใจง่าย	3.19	1.20	ปานกลาง
รายละเอียด ขั้นตอนต่าง ๆ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน	3.08	1.32	ปานกลาง
มีคำอธิบายการขออนุมัติเงินกู้ชัดเจน	3.11	1.48	ปานกลาง
ระยะเวลาในการอนุมัติ/ปฏิเสธ มีความรวดเร็ว	2.66	1.26	ปานกลาง
การให้บริการมีความถูกต้อง	2.97	1.38	ปานกลาง
การติดตามทวงถามมีความเหมาะสม	2.90	1.92	ปานกลาง
ด้านช่องทางการรับบริการสินเชื่อ	2.82	1.20	ปานกลาง
สาขาที่ตั้งใกล้แหล่งชุมชน	3.34	1.14	ปานกลาง
มีสถานที่ให้คำปรึกษาหรือสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม	3.05	1.13	ปานกลาง
มีการบริการสินเชื่อถึงบ้านหรือในชุมชน	2.63	1.13	ปานกลาง
จัดงานออกบูธให้บริการนอกสถานที่	2.27	1.37	น้อย

จากตารางที่ 2 พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาสใช้ข้อมูลแต่ละปัจจัยประกอบการตัดสินใจใช้บริการสินเชื่อระดับปานกลาง หากพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์สินเชื่อ พบว่า ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือของสถาบันการเงินสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.04 (ระดับปานกลาง) ในส่วนค่าธรรมเนียมนั้นผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำ และอัตราค่าธรรมเนียมในการรับบริการต่ำ ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านการบริการของพนักงาน พบว่า ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของพนักงาน และพนักงานสามารถแนะนำข้อมูลการบริการเข้าใจง่าย โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (3.67 และ 3.59 ตามลำดับ) ขณะที่ประเด็นอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยด้านกระบวนการขอสินเชื่อนั้น พบว่า ผู้สูงอายุต้องการแบบฟอร์มคำขอสินเชื่อที่อ่านเข้าใจง่าย โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด นอกจากนี้ปัจจัยที่ผู้สูงอายุใช้ประกอบการตัดสินใจเข้าถึงสินเชื่อยังมีประเด็นด้านช่องทางการรับบริการสินเชื่อ พบว่า ผู้สูงอายุต้องการใช้บริการสถาบันการเงินที่มีสาขาทั้งใกล้แหล่งชุมชนมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 3.34

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาสต้องการผลิตภัณฑ์สินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพเป็นหลัก อันได้แก่ สินเชื่อเพื่อการค้าและสินเชื่อเพื่อการเกษตร ซึ่งความต้องการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับอาชีพของประชาชนในจังหวัดนราธิวาส ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ การทำสวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน สวนมะพร้าว และสวนผลไม้ต่าง ๆ รวมทั้ง การทำนา การประมง และการเลี้ยงสัตว์ ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรสามารถทำรายได้เป็นอันดับหนึ่งของจังหวัดนราธิวาส ส่วนอาชีพอันดับสองที่ประชาชนในพื้นที่นี้นิยมทำ คือ การค้าขายและการบริการ [24] โดยผู้สูงอายุที่ต้องการสินเชื่อเพื่อการเกษตรมากที่สุด คือ ผู้ประกอบอาชีพด้านการเกษตรและการประมง เนื่องจากต้องการเงินทุนเพื่อใช้ในการบุกเบิกหรือซื้อที่ดินเพิ่ม ซื้อ อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งใช้ในกระบวนการผลิตและการหาตลาด ซึ่งข้อมูลของกรมวิชาการเกษตร [25] สะท้อนว่าภาคการเกษตรในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบปัญหาผลผลิตต่ำและด้อยคุณภาพ เนื่องด้วยเกษตรกรขาดความรู้ทางเทคโนโลยี และการดูแลรักษาที่ถูกต้อง เมื่อผนวกกับลักษณะธรรมชาติของภาคการเกษตรที่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่ไม่สามารถควบคุมได้เป็นส่วนใหญ่ เช่น สภาพแวดล้อม ราคาสินค้าผลผลิตที่ผันแปรไปตามกลไกตลาด ต้นทุนในการทำเกษตรที่สูงขึ้นตามราคาสินค้าอุปโภคบริโภค จึงจัดได้ว่าสินเชื่อเพื่อการเกษตรถือเป็นสินเชื่อที่มีความเสี่ยงสูง [26-28] อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยของพรวิภา พรหมจีน และวิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย [29] ที่ยืนยันว่า สินเชื่อเกษตรก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของครัวเรือนและชุมชน มีผลทำให้ลดปัญหาความเสี่ยงทางการเงิน สถานะทางการเงินดีขึ้น สุขภาพในครัวเรือน และความน่าเชื่อถือในชุมชนเพิ่มขึ้น ซึ่งในปัจจุบันมีสถาบันการเงินเฉพาะกิจให้บริการสินเชื่อเกษตรแก่ประชาชนในพื้นที่ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ส่วนความต้องการสินเชื่อเพื่อการค้านั้น ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีอาชีพค้าขายต้องการสินเชื่อประเภทนี้สูงสุด ซึ่งจากการได้สังเกตการณ์การใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาส พบว่า กลุ่มที่ไม่มีปัญหาสุขภาพ สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ มักจะเปิดร้านค้าในเขตบ้านพักอาศัยของตนเพื่อขายของสำหรับคนในหมู่บ้าน ขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุบางส่วนมีการค้าขายด้วยรถจักรยานยนต์พ่วงข้าง ซึ่งผู้ขายต้องออกจากบ้านเพื่อตระเวนขายสินค้าทุกวัน แต่ด้วยข้อจำกัดด้านเงินลงทุนทำให้สามารถจัดหาสินค้ามาขายได้ปริมาณน้อย และไม่สามารถปรับปรุงร้านค้าให้มีความทันสมัยเหมือนเช่นร้านค้าปลีกสมัยใหม่ได้ หากจะใช้เงินลงทุนของตนเองก็อยู่อย่างจำกัด ไม่เพียงพอสำหรับการขยายร้านหรือซื้อสินค้ามาขายเพิ่มได้ ขณะที่ผู้สูงอายุบางคนมีบุตรหลานที่เรียนจบแล้วแต่ยังไม่มีการทำงาน ต้องการสินเชื่อประเภทนี้สร้างอาชีพแก่บุตรหลานเพื่อความมั่นคงในอนาคต ส่วนผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีก็ต้องการสินเชื่อสำหรับบุตรหลานไว้ทำธุรกิจหรือขยายธุรกิจของตนเอง จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สินเชื่อเพื่อทำการค้าเป็นที่สนใจของผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาส ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาการให้บริการสินเชื่อเพื่อการค้าของสถาบันการเงินในปัจจุบัน พบว่า มีหลายประเภทด้วยกัน เช่น สินเชื่อแม่ค้าคนดีของธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (ธพว. หรือ SME Bank) เปิดโอกาสให้พ่อค้า แม่ค้า ได้กู้เงินไปลงทุน ขยาย ปรับปรุง ชำระค่าเช่าพื้นที่/ค่าเช่าพื้นที่ ค่าบริการ และใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนของกิจการ ในวงเงิน 50,000-5,000,000 บาท สามารถใช้บรรษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม (บสย.) หรือหลักทรัพย์ค้ำประกันได้ [30] อีกทั้งรัฐบาลมีการออกสินเชื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพอิสระแก่ผู้สูงอายุ เช่น สินเชื่อประชารัฐ สำหรับบุคคลที่มีอายุระหว่าง 60-70 ปี เพื่อใช้เป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ วงเงินไม่เกิน 200,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อเดือน โดย บสย. เป็นผู้ค้ำประกัน และธนาคารออมสินจะจ่ายค่าธรรมเนียมค้ำประกันแทนผู้กู้ตั้งแต่ปีที่ 2 เป็นต้นไป จนครบสัญญา [31] นอกจากนี้ ยังมีกองทุนผู้สูงอายุของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สนับสนุนผู้สูงอายุที่ต้องการเงินทุนในการประกอบอาชีพหรือกิจการของตนเอง แต่ไม่สามารถกู้เงินจากธนาคารหรือหน่วยงานของรัฐได้ หรือกู้ได้ไม่เต็มวงเงิน สามารถยื่นขอกู้เงินจากกองทุนผู้สูงอายุได้ โดยบุคคลทั่วไปกู้ได้ไม่เกิน 15,000 ต่อคน แต่หากรวมกันเป็นกลุ่ม 5 คนขึ้นไป สามารถเพิ่มได้ในวงเงินไม่น้อยกว่า 100,000 บาท และต้องชำระคืนเป็นรายงวดภายใน 3 ปี โดยไม่เสียดอกเบี้ย [32] อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในจังหวัดนราธิวาสมีข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการดังกล่าว ดังนั้น สถาบันการเงินและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องประชาสัมพันธ์บริการเหล่านี้ให้ทั่วถึงทุกพื้นที่

ที่อยู่อาศัยถือเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่จำเป็นในการดำรงชีพของมนุษย์ทุกคน และการมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองเป็นตัวชี้วัดหนึ่งในด้านความมั่นคงตามแนวคิดพุทธพลัง [10] ดังนั้น การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองจึงเป็นสิ่งจำเป็น ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้สูงอายุต้องการสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะดา รักดีอำนาจ และพรชัย ลิขิตธรรมโรจน์ [33] ที่พบว่า แนวทางพัฒนาการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ คือ การส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ และการจัดให้มีที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ อีกทั้งผลการวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสมสมัย พิลาแดง ยุทธพล ทวะชาลีละ และกตัญญู แก้วหานาม [21] ที่พบว่า ผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลดงพญา อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความต้องการสวัสดิการสังคมด้านที่อยู่อาศัยระดับปานกลาง นอกจากนี้ หากพิจารณาจาก

นโยบายของรัฐบาลในปัจจุบัน พบว่า มีมาตรการรองรับสังคมผู้สูงอายุมากขึ้น ดังเช่น มติที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2559 ให้สถาบันการเงินเฉพาะกิจ ได้แก่ ธนาคารออมสิน และธนาคารอาคารสงเคราะห์ สนับสนุนสินเชื่อเงื่อนไขผ่อนปรนให้แก่ผู้ประกอบการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่ต้องการพัฒนาโครงการที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Pre-finance) ในวงเงินรวมไม่เกิน 4,000 ล้านบาท และให้มีการจัดสรรวงเงินสินเชื่อที่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Post-finance) [34] อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ผู้สูงอายุที่ไม่ประกอบอาชีพมีความต้องการสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยต่ำที่สุด ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยลงพื้นที่รวบรวมข้อมูลสังเกตเห็นว่า ผู้สูงอายุที่ไม่ประกอบอาชีพมักอาศัยอยู่ร่วมกับบุตรหลาน จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้สินเชื่อประเภทนี้ อีกทั้งอาจจะมีเหตุผลอื่นประกอบ เช่น การขอสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยมักต้องใช้สินทรัพย์ในการค้ำประกันและต้องผ่านชำระต่อเนื่อง ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ประกอบอาชีพจึงไม่สามารถแบกรับภาระดังกล่าวได้ ขณะที่ผู้สูงอายุที่มีอาชีพเป็นของตนเองต้องการสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยสูงกว่า เนื่องจากมีรายได้สม่ำเสมอ จึงประเมินว่าตนเองมีสิทธิ์เข้าถึงบริการและมีความสามารถผ่อนชำระค่านายหน้าสินเชื่อประเภทนี้ได้

ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนว่าความต้องการสินเชื่อเพื่อการเดินทางและท่องเที่ยวของผู้สูงอายุอยู่ในระดับน้อย ซึ่งผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุเพิ่มเติม พบว่า การเดินทางท่องเที่ยวเกิดขึ้นน้อยมาก หากต้องเดินทางก็มักจะเดินทางร่วมกับบุตรหลาน ดังนั้น ค่าใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวจึงมีไม่มาก และหากไม่มีเงินก็ไม่จำเป็นต้องท่องเที่ยว อีกทั้งผู้สูงอายุบางส่วนมีสภาพร่างกายที่ไม่เอื้อต่อการเดินทาง ความต้องการสินเชื่อประเภทนี้จึงมีน้อย ขณะเดียวกันผลการวิจัยยังพบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาสต้องการสินเชื่อส่วนบุคคลในระดับน้อย เนื่องด้วยปัจจุบันผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพจากรัฐบาลเป็นรายเดือน โดยจ่ายแบบขั้นบันได ดังนี้ 1) อายุ 60 -69 ปี จะได้รับ 600 บาท 2) อายุ 70 -79 ปี จะได้รับ 700 บาท 3) อายุ 80 -89 ปี จะได้รับ 800 บาท และ 4) อายุ 90 ปีขึ้นไป จะได้รับ 1,000 บาท [35] ประกอบกับลักษณะครอบครัวโดยส่วนใหญ่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นครอบครัวขยาย ผู้สูงอายุส่วนหนึ่งจึงได้รับการจุนเจือค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันจากบุตรหลาน

ถึงแม้ว่าการประกอบพิธีฮัจญ์ ณ เมืองมักกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย จะเป็นบทบัญญัติของศาสนาอิสลามที่กำหนดให้มุสลิมทั้งชายและหญิงทุกคนที่มีความพร้อมจะต้องปฏิบัติพิธีดังกล่าว แต่ผลการวิจัยกลับพบว่า ผู้สูงอายุต้องการสินเชื่อเพื่อการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์อยู่ในระดับน้อย ด้วยเหตุผลประการสำคัญ คือ รัฐบาลไทยจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่องสำหรับผู้ที่จะไปร่วมพิธีฮัจญ์ โดยมีคณะกรรมการส่งเสริมกิจการฮัจญ์แห่งประเทศไทยเป็นผู้ดูแลและประสานงาน ผู้ที่จะเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์จึงเตรียมค่าใช้จ่ายส่วนบุคคลเพิ่มเติมประมาณ 10,000-20,000 บาท [36] อีกทั้งหน่วยงานรัฐ เช่น กระทรวงวัฒนธรรม โดยคณะกรรมการกองทุนสำหรับผู้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์มีบริการเงินยืมสำหรับผู้ประกอบกิจการฮัจญ์ [37] นอกจากนี้ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุเรื่องการเตรียมความพร้อมเพื่อประกอบพิธีฮัจญ์ พบว่า ผู้สูงอายุบางส่วนเลือกใช้การออมเงินแทนการขอสินเชื่อในรูปแบบบัญชีเงินฝากอัล-ฮัจญ์ ซึ่งเป็นบัญชีเงินฝากประเภทออมทรัพย์ระยะเวลา 60 เดือน เปิดบัญชีขั้นต่ำเพียง 2,500 บาท ของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย [38] เพื่อออมเงินเป็นค่าเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ขณะที่ผู้สูงอายุบางส่วนให้ข้อมูลว่า การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ต้องมีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทุนทรัพย์ หากต้องเดินทางไปร่วมพิธีด้วยการกู้ยืมเงินย่อมแสดงถึงความไม่พร้อม ดังนั้น การกู้ยืมเงินเพื่อเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์จึงไม่เหมาะสม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุต้องการผลิตภัณฑ์สินเชื่อเพื่อพัฒนาอาชีพมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพฤติกรรมพลังอันแสดงให้เห็นว่าแม้จะอยู่ในภาวะสูงวัย แต่ผู้สูงอายุยังต้องการความมั่นคงในอาชีพและรายได้ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในการดำเนินชีวิตทั้งของตนเอง (ผู้สูงอายุ) และบุคคลในครอบครัว (บุตรหลานของผู้สูงอายุ) โดยผู้สูงอายุที่ต้องการสินเชื่อส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นของตนเอง จึงต้องการเงินทุนสนับสนุนเพิ่มเติมในการประกอบอาชีพและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพ ดังนั้น ในการสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการเกษตรและสินเชื่อเพื่อการค้าแก่ผู้สูงอายุ นั้น สถาบันการเงินควรร่วมมือกับหน่วยงานอื่น อาทิ หน่วยงานภายใต้กำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ร่วมกันจัดอบรมให้ความรู้ด้านการพัฒนาอาชีพเกษตร และอาชีพค้าขายเพิ่มเติมแก่ผู้สูงอายุและบุตรหลาน อีกทั้งควรกำหนดพื้นที่เป้าหมายให้บริการด้านการพัฒนาอาชีพเป็นรายหมู่บ้าน เพื่อให้ผู้สูงอายุที่สนใจทุกคนมีสิทธิ์เข้าถึงบริการอย่างทั่วถึง และภายหลังที่ผู้สูงอายุรับสินเชื่อไปแล้วควรส่งเจ้าหน้าที่ออกไปเยี่ยมเยียนเพื่อติดตามผลการดำเนินงาน รวมทั้งรับฟังปัญหาอุปสรรคเป็นระยะ ๆ ส่วนการกำหนดสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุนั้น สถาบันการเงินควรร่วมมือกับหน่วยงานราชการที่กำกับดูแลด้านสวัสดิการผู้สูงอายุ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และผู้นำท้องถิ่น สำรวจความต้องการจำเป็นด้านที่อยู่อาศัยของ

ผู้สูงอายุ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ความจำเป็นเร่งด่วน และความสามารถในการรับบริการสินเชื่อของผู้สูงอายุ เพื่อกำหนดมาตรการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุแต่ละราย

นอกจากนี้ สถาบันการเงินควรออกแบบบริการที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่ออย่างเหมาะสม โดยต้องกำหนดระยะเวลาในการผ่อนชำระระยะยาว กำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำ กำหนดแบบฟอร์มและเงื่อนไขการขอสินเชื่อที่เข้าใจง่าย ใช้ตัวอักษรขนาดใหญ่ มีภาพประกอบการอธิบาย ขณะเดียวกันผู้สูงอายุต้องการใช้บริการสถาบันการเงินที่มีสาขาตั้งใกล้แหล่งชุมชนเนื่องจากเข้าถึงได้ง่าย เพราะฉะนั้น สถาบันการเงินจึงควรเลือกขยายสาขาหรือจัดบริการเข้าถึงแหล่งชุมชนมากขึ้น ส่วนการให้บริการของพนักงานนั้น ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถแนะนำข้อมูลการบริการสินเชื่อที่เข้าใจง่าย ทั้งนี้ หากใช้พนักงานที่เป็นบุคคลในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่พูดภาษามลายูถิ่นได้ก็จะสื่อสารหรืออธิบายข้อมูลให้ผู้สูงอายุเข้าใจได้ง่ายขึ้น เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้ภาษามลายูถิ่นสื่อสารในชีวิตประจำวัน

ข้อจำกัดในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างบางส่วนไม่ได้รับการศึกษาจากระบบโรงเรียนโดยตรง ผู้รวบรวมข้อมูลจึงต้องอ่านและอธิบายข้อความให้ผู้สูงอายุเข้าใจ อีกทั้งผู้คนส่วนใหญ่ในจังหวัดนราธิวาสใช้ภาษามลายูถิ่นในการสื่อสาร ผู้รวบรวมข้อมูลจึงต้องอธิบายข้อความเพิ่มเติมเป็นภาษามลายูถิ่น การรวบรวมข้อมูลจากผู้สูงอายุแต่ละรายจึงต้องใช้เวลาพอสมควร ส่งผลให้ผู้รวบรวมข้อมูลได้เพียงร้อยละ 69.85 นอกจากนี้ การศึกษาครั้งนี้มุ่งค้นหาความต้องการการผลิตสินเชื่อและบริการที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อเท่านั้น ดังนั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการการผลิตสินเชื่อของผู้สูงอายุในจังหวัดนราธิวาสด้วยวิธีการเชิงคุณภาพควบคู่กับเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับความต้องการการผลิตสินเชื่อของผู้สูงอายุหลากหลายมิติยิ่งขึ้น และควรนำข้อมูลทฤษฎีจากสถาบันการเงินและหน่วยงานรัฐที่ให้บริการสินเชื่อมาเป็นข้อมูลประกอบการวิจัย เช่น ประเภทผลิตภัณฑ์สินเชื่อที่ผู้สูงอายุได้ยื่นขอ เหตุผลในการอนุมัติหรือไม่อนุมัติสินเชื่อ วงเงินสินเชื่อที่ผู้สูงอายุได้รับการอนุมัติ ลักษณะการค้ำประกันสินเชื่อของผู้สูงอายุ พฤติกรรมการชำระคืนสินเชื่อ ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างใช้บริการสินเชื่อของผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งฝ่ายผู้ให้บริการและฝ่ายผู้รับบริการมาวิเคราะห์ร่วมกัน จากนั้นสถาบันการเงินหรือหน่วยงานภาครัฐนำข้อค้นพบที่ได้ไปใช้ประกอบการวางแผนให้บริการสินเชื่อแก่ผู้สูงอายุในระยะต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- [1] มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2557). **สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2556**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- [2] สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). **ประชากรสูงอายุไทย: ปัจจุบันและอนาคต**. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- [3] สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2558). **มิเตอร์ประเทศไทย**. สืบค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2558, จาก <http://www.thailandometers.mahidol.ac.th/#elderly>.
- [4] ศุภเจตน์ จันทร์สาสน์. (2553). “การรับประโยชน์จากการปันผลทางประชากร 2 ช่วง และการยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ในประเทศไทย”, **วารสารประชากรศาสตร์**. 26(1).
- [5] ระเบียบ วังจ้อย. (2556). “แนวคิดทางการศึกษาเพื่อการพัฒนาภาวะพลัดพรากในผู้สูงอายุ”, **วารสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์**. 34(3), 471-490.
- [6] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2552). **โครงการติดตามประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้**. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- [7] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). **ความยากจน**. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2559, จาก <http://service.nso.go.th/nso/web/statseries/statseries12.html>.
- [8] คณะกรรมการการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2553). **รายงานสรุปผลการสัมมนาเรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาสามจังหวัดภาคใต้**. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานคณะกรรมการการศึกษา.
- [9] World Health Organization: WHO. (2002). **Active Ageing: A Policy Framework**. Geneva: Author.
- [10] กุศล สุนทรธาดา และกมลชนก ขำสุวรรณ. (2553). “ระดับและแนวโน้มความมีพลัดพรากของผู้สูงอายุไทย”, ใน **การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2553**. 26-38. วันที่ 25 - 26 พฤศจิกายน 2553 ณ โรงแรมเดอะทวิน ทาวเวอร์ ปทุมวัน กรุงเทพฯ.
- [11] สุภจักษ์ แสงประจักษ์สกุล. (2558). “ปัจจัยกำหนดระดับบวฒิวัยของผู้สูงอายุไทย”, **วารสารสงขลานครินทร์ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**. 21(1), 139-167.

- [12] Karcharnubarn, R. and Sukontaman, P. (2013). "Older persons' fund and the role in improving the quality of life of Thai elderly", *Journal of Demography*. 29(2) Retrieved February 12, 2016, from http://www.cps.chula.ac.th/wp-content/uploads/2013/10/j_v29n2sep2013_ab1.pdf.
- [13] Maslow, A. (1970). *Motivation and Personality* (2nd ed.). New York, NY: Harper & Row.
- [14] ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2549). *สวัสดิการผู้สูงอายุ: แนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี้.
- [15] ระพีพรรณ คำหอม และคณะ. (2547). *รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการบริการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตชนบท*. กรุงเทพฯ: สถาบันที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- [16] Danyuthasilpe, C. (2008). *Healthy Aging from Rural Thai Elderly Perspectives: A Case Study of Northern Village, Thailand*. (Unpublished doctoral dissertation). Mahidol University, Nakhon Pathom.
- [17] ขวัญ สงวนเสริมศรี. (2551). *แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในจังหวัดพะเยา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- [18] Kumruangrit. S. (2013). "The preparation for old age of Thai population", *Journal of Demography*. 29(1). Retrieved May 12, 2016, from http://www.cps.chula.ac.th/wp-content/uploads/2013/10/j_v29n1mar2013_ab3.pdf.
- [19] เทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ และคณะ. (2558). "การจัดกลุ่มผู้สูงอายุและการศึกษาความต้องการสวัสดิการในตำบลโคกขี้หนอน อำเภอนาทอง จังหวัดชลบุรี", *Kasetsart Journal of Social Sciences*. 36(1), 16-33.
- [20] เนตรนาภา จารุชาติ. (2554). *การจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- [21] สมสมัย พิลาแดง ยุทธพล ทวะชาติ และกตัญญู แก้วหานาม. (2557). "ความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลดงพุง อำเภอดอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์", *วารสารการบริหารปกครอง*. 3(1), 133-148.
- [22] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). *จำนวนผู้สูงอายุ จำแนกตามจังหวัด เพศ เขตการปกครอง และภาค*. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2558, จาก http://service.nso.go.th/nso/nso_center/project/search_center/23project-th.htm.
- [23] Yamane, T. (1964). *Statistics: An Introductory Analysis* (2nd ed). New York, NY: Harper & Row.
- [24] สำนักงานจังหวัดนราธิวาส. (2556). *นราธิวาสวันนี้*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2559, จาก <http://www.narathiwat.go.th>.
- [25] กรมวิชาการเกษตร. (ม.ป.ป.). "พัฒนาคุณภาพชีวิตชายแดนได้ด้วยเกษตรกรรม", *จดหมายข่าวพลีโบ*. สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2559, จาก http://www.doa.go.th/pibai/pibai/n16/v_10-nov/rai.html.
- [26] สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). *พฤติกรรมการณ์เป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร พ.ศ.2554*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- [27] วรณี บรรทัด. (2556). "ประเภทของสินเชื่อ", ใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. *เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารสินเชื่อ (หน่วยที่ 1-7)* (พิมพ์ครั้งที่ 22). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [28] มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2559). *โครงการศึกษาภาวะหนี้สินเกษตรกรและแนวทางการปรับปรุงศักยภาพการดำเนินงานกองทุนในกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2560, จาก <http://tdri.or.th/wp-content/uploads/2016/06/หนี้สินเกษตรกร.pdf>.
- [29] พรวิภา พรหมจีน และวิศิษฐ์ ลิ้มสมบุญชัย. (2558). "อิทธิพลของสินเชื่อเกษตรกรต่อการเสริมสร้างศักยภาพของแม่บ้านเกษตรกร", *Kasetsart Journal of Social Sciences*. 36(3), 448-464.
- [30] ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย. (2560). *สินเชื่อแม่ค้าคนดี*. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2560, จาก http://www.smebank.co.th/th/credit_detail.php?nid=136&cid=1.
- [31] ธนาคารออมสิน. (2559). *สินเชื่อเพื่อนนโยบายรัฐ*. สืบค้นเมื่อ 11 มีนาคม 2560, จาก <http://www.gsb.or.th/products/loan/government>.
- [32] กองทุนผู้สูงอายุ กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2559). *ประวัติกองทุนผู้สูงอายุ*. สืบค้นเมื่อ 11 มีนาคม 2560, จาก <http://www.olderfund.dop.go.th>.
- [33] ปิยะดา รักดีอำนาจ และพรชัย ลิขิตธรรมโรจน์. (2557). "แนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการเพื่อผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลกาตอง อำเภอยะหา จังหวัดยะลา", *วารสารวิทยาการจัดการ*. 31(2), 121-151.

- [34] กลุ่มสารนิเทศการคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง. (2559). ข่าวกระทรวงการคลัง ฉบับที่ 148/2559 วันที่ 9 พฤศจิกายน 2559.
- [35] กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). หลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ, คนพิการ, ผู้ป่วยเอดส์หรือโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง ขึ้นทะเบียนรับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560, จาก https://www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=15283.
- [36] กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (ม.ป.ป.). คู่มือการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจย์. สืบค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2560, จาก http://hajj.sbpac.go.th/Hajj_Data/books/Trip_to_the_Hajj_ceremony.pdf.
- [37] คู่มือสำหรับประชาชน: การขออนุมัติยืมเงินสำรองจ่ายค่าเช่าที่พักสำหรับผู้เดินทางไปประกอบพิธีฮัจย์. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 30 มีนาคม 2560, จาก <https://info.go.th/Guide/GenerateCitizenGuideFront/13115>.
- [38] ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย. (2559). บัญชีเงินฝาก อัล-ฮัจย์. สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม 2559, จาก <http://www.ibank.co.th>.